

Az 1956 októberi tragikus következményű események után Szegeden már 1957. február 21-én megtört a nyugati sajtó és rádiók által annyira „propagált” magyar „írósztájk”: az akkor Szegedi Néplap szerkesztőségi szobájában összegyűltek a párttag vagy a párthoz közel álló írók, irodalomtörténészek, kritikusok, hogy az ellenforradalommal megszakított hivatásbeli munkájukat folytatva ismét megtöltsék a napilap kulturális rovatát versekkel, novellákkal, az akkor még javában burjánzó eszmei zűrzavart eloszlatni segítő publicisztikai írásokkal.

Ifj. Komócsin Mihály, a városi pártbizottság akkori első titkára s a napilap szerkesztősége karolta fel a szegedi íróknak ezt a „nagy port” felkavart kezdeményezését, melynek nyomában országos visszhangja támadt: a rádió s az országos napilapok azonnal hírt adtak erről a progresszív szervezkedésről. A megalkotott Juhász Gyula Irodalmi Társaság tagjai előbb a napilap hasábjain, majd a Hazafias Népfront szegedi írócsoportja lapjaként újjáélesztett, napilap formátumú Tiszatáj-ban adták közre műveiket — hagyományörző és kezdeményező módon, Juhász Gyula, József Attila szellemében. Ezt az összefogást, s az első Tiszatáj-számok sikerét erősítette a József Attila Tudományegyetem támogatásával kiadott „Szegedi Fiatalok Antológiája” c. kötet, 1959-ben, melyet Király István professzor és Kiss Lajos adjunktus az egyetemi alkotókát tömörítő szeminárium tagjainak műveiből állított össze. Azoknak a szegedi íróknak a művei szerepeltek ebben az antológiában, akik — bár túljutottak az egyetemistakoron — örömmel és lelkesen járogattak el a szeminárium vitákra — tanulni, „szakmailag” fejlődni, hitükben is erősödni.

Örömmel és szívesen emlékezünk tehát ezekre az izzó atmoszférájú, közöserősítő, előrendítő összefogatokra. Örömmel és szívesen ünnepeljük mi is a tiszteendő Antológiát — amelynek létrejötténél s e jubiláris találkozón és emlékműsor összeállításában, kivitelezésében változatlan fiatalos lendülettel volt jelen Gruber László —, tanároknak és diákoknak ezt a páratlan hasznú, példaadó, alkotó együttműködését. Az egyetemisták egykori szemináriumának Kiss Lajos vezetésével napjainkban már sikerült újjáélesztéséhez sok sikert, munkás, egészséges légkörű köznapokat kívánunk — s ennek jegyében adjuk közre a tízéves forduló ünnepségén elmondott köszöntő-értékelő sorokat Király Istvántól, s az értékelő visszaemlékezést Kiss Lajostól.

ANDRÁSSY LAJOS—DÉR ENDRE

CSÖNDES MEMENTÓ

— MEGNYITÓ BESZÉD —

Tíz évvel ezelőtt egy kis antológia jelent meg Szegeden Szegedi Fiatalok címmel, néhány 20—21 év körüli fiatal író novelláival és verseivel. Hogy volt-e s hogy van-e ennek a kiadványnak irodalmi jelentősége? Meggyőződésem, hogy van. Hisz az ott szereplők közül többen — Andrassy Lajos, Bárdos Pál, Dér Endre, Fenákel Judit, Gál Sándor, Hatvani Dániel, Papp Lajos, Ratkó József, Simai Mihály, Tóth Béla — országos nevet vívtak ki azóta, elhivatottságukról nem egy kötetük tanúskodik. De az irodalmi jelentőségen túl, attól függetlenül számos olyan pedagógiai-emberi vonást is tartalmazott ez a hajdani ifjúsági kezdeményezés, amely megérdemli a percnyi megállást, megérdemli ezt a ma esti visszaemlékezést.

Mert nem önmagában állt ez a kiadvány: egy megmozdulásnak is tükrö volt egyben. 1957 őszétől kezdve minden kedd este 20—30 fiatal gyűlt össze az egyetemi magyar intézet szemináriumtermében, s versekről, novellákról vitakozott — be az éjszakába. Ezeknek az átbeszélt estéknek volt végső terméke az antológia: egy megmozdulás öltött testet benne. Ez volt belőle a látható eredmény. S most, visszatekintve az akkori időkre, engedjék meg, hogy elsősorban ne magukról a művekről beszéljek, de a mögöttük álló megmozdulásról, a régi kedd estékről.

Alig néhány hónap választott el bennünket akkor még az ellenforradalomtól: megrázkódtatása, keserősége az idegekben élt. Nehezen, vontatottan indult az élet, nehezen, vontatottan indult az egyetemi diákélet is. Nem utolsósorban ezért voltak figyelemre méltóak ezek a kedd esték, a maguk módján az újra kigyúló érdeklődést jelezték ezek; jelezték a lassan kezdődő konszolidációt. De emellett — s ez a lényegesebb — ott hatottak már bennük az elmúlt időszak tanúságai is; ott hatottak a következtetések, melyeket le kellett vonni a nehéz átéltekből.

Egyetemi hallgatók szervezték ezeket a vitázó estéket, mi, tanárok — Kiss Lajos, Tóth Dezső, s jómagam — többnyire csak csendes megfigyelőkként vettünk részt rajtuk. S ezek a fiatalok — az ifjúság örök érzékenységgel — nemcsak azt érezték, mi az, amit tovább kell folytatni a szocialista építés addigi útjából, hanem azt is, mi az, ami másként csinálendő. Ha még oly szerény keretek között, ha kicsiben, elszigetelten, sejtyszerűen is, de számos előremutató igény jelentkezett itt; olyan igény, mely sokakban ott élve, sok szegedihez hasonló kezdeményező megmozdulástól életben tartva: ma már napjaink szerves részévé nőtt.

Ilyen volt mindenekelőtt — s egyetemi viszonylatban ez a legfontosabb — az öntevékenységi formák keresése. Annak kívánalma, hogy az egyetemi munka ne

csak befogadásra, passzív tanulásra épüljön, de egyben a diákok kezdeményező készségére, aktivitására, hogy ne csak kívülről, felülről jövő irányítás s oktatás legyen az, de egyben önnevelés.

S emellett a hajdani alkotóköri összefüggések öszintességét, nyílt vitaszellemét idézném fel, mint másik előremutató, értékes vonást: a demokrácia előiskolái voltak mintegy a régi kedd esték. Politikailag villamossággal volt terhes még a légkör: nehéz adminisztratív intézkedések is elkerülhetetlenné tett a konszolidáció. De ezeken a keddi vitákon a József Attila-i értelemben vett szép szó, az érvelés volt az úr. Az ott elhangzottakért — s mindenféle torz legendákkal szemben szükséges ezt itt súllyal hangoztatni — nem ért soha senkit semmi retorzió. Érvényesült az a belátás, amely egész kulturális politikánk egyik főtörekvése már; annak a tudása, hogy a szellem terén csak egy nagyhatalom van: a meggyőzni akaró, okos, őszinte szó.

S végül, mint harmadik, talán legfontosabb vonást: az önmegvalósításra irányuló igényt emelném ki. Belejátszott a régi szegedi fiatalok példája az új egyetemi megmozdulás létrejöttébe. De jelképes volt az, hogy míg Buday György, Radnóti-nemzedéke a művészi érdeklődés ellenére is szociológiáról vitázott s falujárára indult, addig ezek az újabb fiatalok — társadalmi érdeklődésük ellenére is — irodalomról, illetve azon keresztül emberről, morálról, az értelmes tartalmú emberi élet mikéntjéről beszéltek egymással. Megérezték az irodalomban ott haló morális-emberi problémák különös súlyát, egyre növekvő jelentőségét; megérezték, hogy a szocializmus harcai során sokkal nagyobb hangsúlyt kell hogy kapjon a jövőben az építésnek ez az oldala: a személyiségteremtés, az embernevelés. Hisz egy tragédiához vivő fejlődés mutatta, hogy nemcsak tulajdonviszonyokban lehet jelen a legyőzni akart múlt, de jelen lehet az, mint morális hagyaték, mint korlátoltság, mint előítélet, és jelen lehet mint ostoba elfekvő szűkhorizontúság, önmagával eltelt igénytelenség. Egy történelmi megrázkódtatásra volt szükség ahhoz, hogy világosan lássék: nemcsak termelésmód átforgalmazását kell hogy jelentse a szocializmus, de attól elválaszthatatlanul önmegvalósítást is; feladatot, igényt. Állandó parancsot a különböző emberségre, törekvést arra, hogy ne elégedjünk meg soha önmagunkkal, igyekezzünk több lenni, mint magunk. S a hajdani kedd esteken jelen volt ez az előrehajtó, igényt ébresztő kérlelhetetlenség; jelen volt az ifjúságra jellemző örök nemes szigor: a szárnyalni tudó s szárnyalni merő nagyratörekvés. Minden idegenség és minden idegesség s minden későbbi távolság ellenére is ez tette ezeket a tíz év előtti estéket az egykori résztvevők számára emlékezetessé.

Tíz esztendő nagy idő az egyes ember életében, de a közösségében nem. Indokolatlan tíz esztendő után még minden ünneplés. De nem indokolatlan a percnyi megállás, a csöndes mentő. Nem indokolatlan a tíz esztendővel ezelőtti „szegedi fiataloknak” új írásaikkal számot adni arról, sikerült-e megőrizniök hajdani egyetemista éveik legnagyobb értékét: igényességüket s a lelki szabadságot: az emberrel, alkotásaival, tetteivel szemben támasztott magas követelményt. Sikerült-e megőrizniök az évek múltán is, ha nem is külsőben, de belül önmagukban, az ifjúságot, a messzirenézést. S át is adom ezzel nekik a szót: utolsó mondatként az alkotó kört patronáló egykori tanárok, Kiss Lajos, Tóth Dezső s a magam nevében megköszönve nekik a régi közös munkát; megköszönve azt, hogy hozzánk való viszonyukban (legalábbis úgy érezhettük) mindig jelen volt, ami egy tanárnak a legnagyobb jutalom: a bizalom és az őszinteség.

KIRÁLY ISTVÁN

EMLÉKEZÉS EGY ALKOTÓMŰHELYRE

A tehetség nem vész el — tartja egy régi szólásmondás. Erről nem vagyok meggyőződve. Valószínű, hogy a körülményektől függően sok minden történhet vele. Eltorzulhat, megrekedhet, és nyilván el is vesztet. S az a tehetség, amely nem valósulhat meg, nem bizonyíthatja önmagát, tehát egy ellenszólásmondást sem hitelesíthet, hogy mondjuk például: „a tehetség el is vesztet”. Pedig erre a lehetőségre, sőt veszélyre gondolniuk kell kultúrpolitikusoknak és nevelőknek egyaránt. Alkotó szándékú fiatalok között élni és őket befolyásolni: nagy felelősség. Ezt különösen érzem most, amikor egy tíz évvel ezelőtt létrejött egyetemi íróműhely születésére emlékezünk.

Az alkotókört megalapító bölcsészhallgatók — akiknek egy része azóta beérkezett — mozgalmuk külsőségeiben nem voltak eredetiek. Vitáikat nem szemináriumnak, hanem „stilusgyakorlatok”-nak nevezték, mint a század elején Négyesy László professzor híres pesti egyetemi foglalkozásait. Antológiájuk címe sem „forradalmasított”.